

A Research of Loanwords in 5th and 6th Grade Turkish Textbooks

5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin İncelenmesi*

Zehra Canan Karababa**

Kevser Yıldız***

Geliş / Received: 07.10.2018

Kabul / Accepted: 16.11.2018

ABSTRACT: The purpose of this study is to investigate the loanwords found in teaching textbooks used as a primary source in Turkish mother tongue teaching. In general this study, in its introduction, considers the type and structure of loanwords, and the importance of vocabulary teaching in language acquisition and its relation with mental development. This study, which is a descriptive research based on the scanning model, considers the quantum, quality and structure of loanwords found in 5th and 6th grade Turkish textbooks. The study is limited to examining loanwords which also have a Turkish equivalent. The study found that the ratio of loanwords having a Turkish equivalent to all loanwords scanned was 9.8% in 5th Grade and 5.3 % in 6th Grade textbooks. When vocabulary teaching techniques were considered, the ratios were found to be 17% at 5th Grade and 23% at 6th Grade. The loanwords studied were found to be mostly of Arabic and French origin. Further studies in this area should focus on the attention required when choosing vocabulary for Turkish language textbooks.

Keywords: Turkish textbooks, loanwords, vocabulary teaching

ÖZ: Bu çalışmanın amacı, anadili öğretiminde temel kaynak olarak kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki yabancı kökenli sözcükleri incelemektir. Çalışmanın giriş bölümünde genel olarak Türkçede bulunan alıntı sözcüklerin çeşitlerine, yapısal özelliklerine ve sözcük öğretiminin dil edinimi ve zihinsel gelişim açısından önemine yer verilmiştir. Tarama modeline dayalı betimsel bir araştırma olan bu çalışmada, 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen yabancı kökenli sözcüklerin varlığı, yapısal özellikleri ve kullanım sıklığı belirlenmiştir. Çalışmada, kitaplarda yer alan yabancı kökenli sözcükler, Türkçe karşılığı olanlarla sınırlandırılmıştır. Belirlenen kitaplar incelenmiş ve sonuç olarak Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerin 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %9,8; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise %5,3 oranında olduğu saptanmıştır. Ayrıca, incelenen kitaplarda yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocukların sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin, 5. sınıf düzeyinde %17; 6. sınıf düzeyinde ise %23 oranında yabancı kökenli olduğu görülmüştür. İncelenen kitaplardaki yabancı kökenli sözcüklerin en çok Arapça ve Fransızca kökenli olduğu belirlenmiştir. Bu bulgulara dayanarak, Türkçe ders kitapları hazırlanırken sözcük seçiminde daha duyarlı olunabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar sözcükler: Türkçe ders kitapları, yabancı kökenli sözcükler, sözcük öğretimi

* Bu makale 31 Ocak 2018 tarihinde kabul edilen "Ortaokul 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin İncelenmesi" adlı yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe Eğitimi, zehra.canan@gmail.com

*** Öğretmen, MEB, kvsr.yldz@gmail.com

Giriş

Çocukta dil gelişimi ve öğrenimi çeşitli becerilerin edinimini içerir. Temel dil becerileri dinleme, konuşma, okuma ve yazmadır. Dinlediğini anlama, yorumlayabilme ve bunları yazılı ve sözlü olarak yansıtabilme düşünme ve ifade edebilme becerilerinin gelişimine bağlıdır. Doğru ve düzgün anlatım becerisi ise sözcük dağarcığıyla birlikte gelişir. Bireylerin anlatımı, bildiği sözcük sayısı sınırlıdır. Birey ne kadar çok sözcük biliyor ve bu sözcükleri etkin biçimde kullanıyorsa düşünme becerisi de o kadar gelişmiş demektir. Özellikle çocukların zihinsel gelişiminin belirlenmesinde, çocuğun sözcük dağarcığı ve dil becerileri dikkate alınmaktadır. Ayrıca okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerileri gelişmiş bir bireyin, bu alanlardaki başarısı tüm derslerine ve yaşamına da yansiyacaktır. Bu nedenle sözcük öğretimi çok önemlidir.

Dinleme anlama, konuşma ve yazma çalışmaları öğrencilerin dil becerilerini geliştirirken öğrenilen her yeni sözcük, o sözcükle ilgili kavram alanlarının bellekte biçimlenmesini sağlar. Yeni kavramların kazanımı çocuğun belleğindeki anlam evrenini varsıllaştırır. Kısaca dil becerilerinin gelişmesi için yapılan her çalışma çocuğun anlam evrenini ve belleğini geliştirir. Anadili öğretimi sürecinde çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin çocuğun kavram alanını genişletmesiyle daha üretken, sorgulayan ve yaratıcı bireylerin yetişmesi sağlanabilir. Yaratıcı bireylerde aranacak ilk özellik eleştirel düşünce ise bunu destekleyecek anadili öğretimi ortamlarının oluşturulması gerekmektedir.

“Dil, anlam taşıyıcı sese dayalı dil göstergelerinin (bir anlamda sözcüklerin) oluşturduğu bir dizgedir.” (Adalı, 2011). Sözcükler dili oluşturan bir dizge olarak dilin ve iletişimin temel yapılarından biridir. Birey anadilini öğrenmeye seslerden başlar, ardından sözcükler aracılığıyla duygu, düşünce ve gereksinimlerini aktarır, iletişim kurar.

“Dil yalnızca iletişim ve anlaşma aracı değil, aynı zamanda bir düşünme aracıdır. Çünkü her düşünce özü gereği bir sözdür. Düşünme, kavramlar ve o kavramların yerini tutan sözcüklerle yapılır.” (Sever, 2011). Dolayısıyla sözcükler ve kavramlar düşüncelerimizi oluşturur ve öğrenilen her yeni sözcük ve kavram hayal dünyamızı genişletir ve düşünme becerimize güç verir. “Sahip olunan her kelime, işaret ettiği anlam ya da anlamlar aracılığıyla düşünme yeteneğinin de sınırlarını çizer.” (Karadağ, 2013). Bir anlamda ne kadar çok sözcük biliyorsak o kadar geniş düşünürüz. Bu nedenle düşünen, sorgulayan, duyarlı bireylerin yetişmesinde sözcük öğretimi büyük önem taşımaktadır.

Anadili öğretiminin temel amaçlarından biri olan sözcük öğretiminin başarılı olabilmesi için planlı biçimde yürütülmesi gerekir. Bunun için de öncelikle hangi sözcüklerin öğretileceği belirlenmelidir. Öğretilecek sözcükler öğrencilerin düzeylerine, ilgi ve gereksinimlerine uygun olmalı ve tekrar çalışmaları ile pekiştirilmelidir.

Sözcük öğretimi etkinlikleri ile öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin seçiminde dikkat edilmesi gereken bir konu da bu sözcüklerin Türkçenin anlatım gücünü ve olanaklarını yansıtan nitelikte olmasıdır. Özellikle, yabancı kökenli sözcükler yerine Türkçe karşılıklarının seçimine ve kullanımına önem verilmelidir. Çünkü dilimize yerleşmekte olan yabancı kökenli sözcüklere karşılık üretilen Türkçe sözcüklerin yaygınlaşması ve çocuğun belleğinde yer etmesi için bu sözcüklerin eğitim öğretim ortamlarında etkin olarak

kullanılması gerekmektedir. Böylelikle çocukta dil duyarlılığı oluşacak ve dilde gerçekleşecek yabancılaşmanın da önüne geçilecektir.

Kimi zaman günlük konuşma dili ile kamusal alanlarda kullanılan dil farklılıklar göstermektedir. Günlük dilde bireysel tercihler öne çıkmakta ve bireylerin sözcük seçimi değişiklik gösterebilmektedir ancak kamusal alanda ölçünlü dil kullanılmalıdır. Özellikle eğitim öğretim ortamlarında Türkçeyi en duru ve en düzgün biçimiyle kullanmakla yükümlüyüz. Böylelikle eğitim öğretim ortamlarında kullanılan ölçünlü dil günlük konuşma dilini de etkileyecektir.

Dilin düzgün kullanılması düşünce gelişimi açısından önemlidir. “Dil öğrenimi beyni, dolayısıyla düşünceyi, biçimlendirir. Sosyal yapının iç dokusunu anadili oluşturur.” (Kavcar, 2002). Anadili, toplumları bir arada tutan, ortak tarihin, kültürün ve değerlerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlayan birleştirici bir araçtır. Birey anadiliyle düşünür ve anadili benliğinin bir parçasıdır. Anadilinde, yabancı kökenli sözcüklerin yoğunluğu nedeniyle gerçekleşecek yabancılaşma, bireyin önce kendisine sonra topluma yabancılaşmasına neden olacak ve sonuçta toplumun sosyal yapısını, düşünme biçimini de etkileyecektir. Toplumlar arası iletişimin ve etkileşimin hızına ulaşmakta güçlük çektiğimiz günümüzde, dil kirlenmesi önemli bir sorundur.

Dil kirlenmesi ile toplumun kendi benliğini yitirmesi ve bir anlamda etkilendiği kültürlerin boyunduruğu altına girmesi söz konusudur. Kavcar (2002)'in Türkçenin güncel sorunlarını belirlerken değindiği, yabancı sözcük tutkusu ve yabancı dil düşkünlüğü de bu etkilenmenin bir göstergesidir. Hepçilingirler (2007) yabancı dillerin etkisini: “Daha anaokulundayken teslim alarak kimliğinden, geçmişinden, kültüründen kopardığı insanı kendisiyle birlikte getirdiklerine bağlıyor ve körü körüne bir yabancı hayranlığı yaratıyor.” biçiminde dile getirmiştir.

“Bir toplumun, bir ulusun öteki toplumlarla hiçbir ilişki kurmadan yaşamasına olanak yokken uluslararası ticaret, siyaset, kültür ve sanat ilişkileri hemen dile yansımakta ve yeryüzündeki bütün dillerde, başka dillerden alınma öğeler bulunmakta, kimi zaman bunlar bir dili bütünüyle yabancılaştıracak kadar artabilmektedir” (Aksan, 2015, s. 37).

Türkçede yabancı kökenli sözcüklerin yaygınlaşmasının neden olacağı bu tür bir yabancılaşmaya karşı Türk Dil Kurumu (TDK) önemli çalışmalar yapmaktadır. Her ne kadar yabancı kökenli sözcüklere karşılık bulmada çeşitli sorunlarla karşılaşılrsa da 1993 yılında Yabancı Kelimelere Karşılık Bulma Komisyonu kurulmuştur. Bu komisyon yabancı kökenli sözcüklere Türkçe karşılıklar bularak basın yayın organları aracılığıyla bu sözcükleri yaygınlaştırmaya çalışmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 2015 yılında yayımlanmış olan Türkçe Dersi Öğretim Programında (MEB, 2015); 6., 7. ve 8. sınıfların sözlü iletişim kazanımlarının sırasıyla 13., 12. ve 11. maddelerinde “Yabancı dillerden alınmış, dilimize henüz yerleşmemiş kelimelerin Türkçelerini kullanır.” cümleleri ile sözcük seçiminde gösterilmesi gereken özen açık biçimde vurgulanmıştır.

Çocukların, özellikle gelişim sürecinde öğrendiği ve sıklıkla kullandığı yabancı kökenli sözcükler çocuğun anlam evrenine girerek yerleşecektir. Aksan (2015)'a göre yabancı dillerin etkisinin artmasıyla birlikte “...dil kendi benliğini yavaş yavaş yitirmekte, yabancılaşma temel söz varlığına kadar inerek dilin pek çok kavramının kendi öğeleriyle

anlatılmasına, yeni kavramların anlatım bulmasına, eğitim ve öğretimin anadiliyle gerçekleştirilmesine engel olmaktadır". Benzer biçimde Karababa (1993) İngilizceden Türkçeye sözcük, deyim, terim, kalıplaşmış söz gibi pek çok anlatım biçiminin girdiğini belirlemiştir. Karababa (1993) bu anlatım biçimlerini yapısal açıdan İngilizceden Türkçeye okunmuş ve yazım biçimiyle olduğu gibi aktarılan sözcükler (show, hamburger, fast food) ve İngilizce okunmuş biçimiyle aktarılan sözcükler (hobi, aktif, konsept, stüdyo); anlam açısından Türkçe karşılıkları olan İngilizce sözcükler (show: gösteri, star: yıldız, agresif: saldırgan) ve Türkçe karşılıkları olmayan İngilizce sözcükler (market, tişört) olarak sınıflandırmıştır. Ayrıca İngilizceden Türkçeye giren alıntı sözcüklerin tam çeviri (natural observation: doğal gözlem, dependent variable: bağımlı değişken), yarı çeviri (father figure: baba figürü, individual test: bireysel test) ve çeviri yapılmadan -olduğu gibi- (factor analysis: faktör analizi, group test: grup testi) olmak üzere üç yolla aktarıldığını belirlemiştir. Bu sınıflandırmalardan da anlaşılacağı gibi söz varlığındaki yabancılaşma dili hem kavramsal hem de yapısal açıdan etkilemektedir.

Türkçe, uzun süre Arapça ve Farsçanın etkisi altında kalmıştır. Tanzimat Dönemi'nde ise batı ülkeleriyle kurulan yakın ilişki sonucu, özellikle Fransızca sözcüklerin dilimize girişinde artış olmuştur. Türkçe, Dil Devrimi ile yabancı kökenli sözcüklerden arındırılmak istenmiş ve dilde sadeleşme çalışmaları başlatılmıştır. Günümüzde ise Türkçe, İngilizcenin etkisi altına girme tehlikesi ile karşı karşıyadır. "Bir zamanlar Arapça ve Farsçanın ağırlığı altında ezilen dilimiz, şimdi de batı dillerinin boyunduruğu altına girmektedir. İşin asıl ürkütücü yanı ise bu durum karşısında yeterli duyarlılığın gösterilmemesidir." (Sezgin, 2004).

Yirminci yüzyılda, teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişimin sınırları ortadan kalkmıştır. Toplumlar arası etkileşimin izleri, hayatımızın her alanında kendini göstermektedir. Yemek kültürü, dinlenen müzikler, giyinme biçimleri, özel gün kutlamaları gibi sosyal yaşamdaki pek çok alanda görülen değişim dilde de etkisini göstermektedir. "Günlük hayatımızda ihtiyaçlarımızı gidermek için Batının gelişmiş teknolojisini alırken dilini de beraberinde alıp kullanıyoruz" (Karababa, 1993).

Karababa (1993, s. 146) çalışmasında, İngilizceye paralel anlatım biçimlerinin (talk-show, check up, hobî, çifte standart vb.) Türkçeye aktarılmasının:

1. "Türkçenin anlatım gücünü kısırlaştırdığı,
2. Türkçenin yapısına ve anlatım biçimine uymayan dil öğeleri oluşturduğu,
3. Türkçenin işlerliğini ve üreticiliğini bozduğu" sonucuna varmıştır ve sözcükler yoluyla yabancı bir kültürün bizlere dayatılmakta olduğuna değinmiştir.

İlkokul ve ortaokul yılları anadili öğretiminde çok önemlidir çünkü bu süreçte çocuğun sözcük dağarcığı hızla gelişmeye devam eder ve çocuğun öğrendiği her yeni sözcük dil evreninde, kullanım sıklığına da bağlı olarak, kalıcı hale gelir. Türkçesi olmasına rağmen sıklıkla tekrar edilen yabancı kökenli sözcükler, çocuk tarafından benimsenecek ve çocuğun etkin sözcük dağarcığı (aktif sözcükler) içinde yer alacaktır. Çocukların eğitim öğretim sürecinde, derslerinde sürekli duyduğu ve günlük yaşamda kullandığı yabancı kökenli sözcüklerin yerine Türkçe karşılıklarını kullanması olası görülmemektedir.

Eğitim sistemimizde, ortaokul düzeyindeki öğrencilere, en çok Türkçe dersi verilmektedir. Ortaokul düzeyindeki bir öğrenci, haftada 35 saat ders görmektedir. Bu 35 ders saatinin; 5. ve 6. sınıf düzeylerinde altı saati, 7. ve 8. sınıf düzeylerinde ise beş saati Türkçe dersine ayrılmaktadır. Türkçe dersine ayrılan zaman ile verilen önem görülmektedir. Türkçe derslerinde kullanılan ders kitapları da eğitim sürecinin önemli bir parçasıdır. “Ders kitapları eğitimin kitlesel boyutu düşünüldüğünde bireysel ve toplumsal yaşamı çevreleyen tüm bilgi, beceri ve değerlerin tek tek bireylere taşınabilmesinin en kolay ve en ekonomik yolunu oluşturmaktadır” (Ülper, 2010). Dolayısıyla nitelikli ders kitapları anadili öğretimi sürecinin daha verimli olmasında etkilidir.

Çocukların anadilini doğru, etkili ve güzel kullanabilmeleri, özellikle ilkokul ve ortaokul çağlarında aldıkları eğitime ve dil duyarlılığını ne kadar edindiklerine bağlıdır. Dil duyarlılığının ve sevgisinin çocuklara kazandırılmasında, anadili öğretimi sürecinin bir parçası olan ders kitaplarına da sorumluluk düşmektedir. Yapılan incelemeler sonucunda Türkçe ders kitaplarında yabancı kökenli sözcüklerin varlığı belirlenmiştir. Türkçe ders kitapları anadili öğretiminde en sık kullanılan temel kaynaklardır. Anadili öğretiminde en sık başvurulan bu kaynakların dil duyarlılığı açısından incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada, Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerin varlığı, kullanım sıklığı ve niteliği belirlenmiştir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?
2. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin yapısal özellikleri nelerdir?
3. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin ne kadar yabancı kökenlidir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden, tarama modeline dayalı “içerik çözümlemesi” kullanılmıştır. “İçerik çözümlemesi, metin veya metinlerden oluşan bir kümenin içindeki belli sözcüklerin ve kavramların varlığını belirlemeye yönelik yapılır.” (Büyüköztürk, 2010). İçerik çözümlemesinin önemli özelliklerinden biri kodlama sürecinin sonunda sayısal verilere ulaşılmasıdır.

Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde, Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin varlığı, tarama modeline dayalı “içerik çözümlemesi” ile belirlenmiştir. Metinlerde geçen yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı belirlenerek sayısal verilere ulaşılmıştır.

Veriler ve Toplanması

Çalışma kaynakları, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Türkçe derslerinde kullanılmak üzere Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak okullara gönderilen Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti. tarafından basılan 6. Sınıf

Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı ile MEB Yayınları tarafından basılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı olarak belirlenmiştir. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı tek kitap olarak basılmıştır. 6. sınıf Türkçe ders kitabı ise ders ve öğrenci çalışma kitabı olarak ikiye ayrılmıştır. Birinci kitapta yalnızca özgün metinler, ikinci kitapta ise Türkçe dersinde yapılacak etkinlikler yer almaktadır. İncelenen 5. ve 6. sınıf ders kitaplarının adlandırılmalarında farklılık olsa da her iki düzeyde de ders içi etkinlikler incelenmiştir.

Bu çalışmada, çözümleme birimi olarak “sözcük” seçilmiştir. Çalışmanın ilk aşamasında, Türkçe dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki metinlerde yer alan tüm yabancı kökenli sözcükler taranmıştır. Ardından Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Daha sonra, Türkçe öğrenci çalışma kitaplarındaki sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan tüm sözcükler incelenmiş ve bu sözcüklerden yabancı kökenli olanlar belirlenmiştir.

Veriler toplanırken özgün metinlerin başlıkları ve yazarı belirtilen özgün metinler; özel adlar (Tamburi Cemil Bey, Hezarfen Ahmet Çelebi vb.); yabancı kökenli olup Türkçe karşılığı olmayan yiyecek adları (karamela, cips, hamburger vb.); kurum ve kuruluş adları (Uluslararası Uzay İstasyonu vb.); dönem ve savaş adları (Milli Mücadele, İstiklal Savaşı vb.); deyimler ve atasözleri (ses sedanın kesilmesi, akıl öğretmek); dini, milli bayramlar ve özel gün adları (23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı); öğrenci çalışma kitabındaki etkinliklerde geçen, özgün metinlerden alınmış cümleler değerlendirmeye alınmamıştır.

Belirlenen sözcükler abeceye göre sıralanmış ve kitapta kaç kez tekrarlandığı (frekansı) belirlenmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Tavşancıl ve Aslan (2001)’a göre içerik analizinin güvenilirliği kodlama işlemine bağlıdır. Kodlama verilerinin iyi tanımlanması ve açık olması gerekir. Kodlama işleminin güvenilirliğini ortaya koymak için aşağıdaki formül kullanılmıştır:

$$\text{Güvenirlilik} = \frac{\text{Uzlaşma sayısı}}{\text{Uzlaşma sayısı} + \text{Uzlaşmama sayısı}}$$

İncelenen kitaplar 8 izlekten oluşmaktadır. Çalışmanın güvenilirliğini belirlemek için her kitaptan rastlantısal olarak bir izlek seçilmiş ve iki araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Sonuç olarak araştırmacılar arasındaki tutarlılık %96 olarak bulunmuş ve kodlama sürecinin güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarından toplanan veriler abeceye göre sıralanmış ve kullanım sıklıkları belirlenmiştir. Ardından her iki kitapta geçen tüm sözcükler sayılmıştır. Böylece 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen yabancı kökenli sözcüklerin oranı belirlenmiştir. Belirlenen yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleri, Öz Türkçe Sözlük (Püsküllüoğlu, 2012) ve Öz Türkçe Kılavuzu (Püsküllüoğlu, 2009) temel alınarak ayrı bir çizelgede sıralanmıştır. Ardından belirlenen yabancı kökenli sözcükler yapısal özelliklerine göre değerlendirilmiştir.

5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki sözcük öğretimine yönelik etkinliklerle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen tüm sözcükler incelenmiştir. Bu

sözcüklerden ne kadarının Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcük olduğu oran olarak belirlenmiştir.

Bulgular ve Yorumlar

1. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin sayısı ve kullanım sıklığı nedir?

1. Çizelge’de, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda en çok geçen 10 yabancı kökenli sözcük abeceye göre sıralanmış ve bu sözcüklerin kullanım sıklığı verilmiştir.

1. Çizelge: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Yabancı Kökenli Sözcük	f	%
1. Cümle	126	9,17
2. Tema	121	8,81
3. Kelime	113	8,22
4. Cevap	48	3,49
5. Hikâye	41	2,98
6. İşaretlemek	41	2,98
7. Hayal	27	1,97
8. İfade	26	1,89
9. Tahmin etmek	26	1,89
10. Grup	25	1,82
...	...	...
Toplam=259	1377	100

1. Çizelge’ye ilişkin veriler toplanırken öncelikle incelenen kitaptaki tüm yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Ardından, çalışma Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerle sınırlandırılmıştır.

1. Çizelge’de, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda, Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 259 yabancı kökenli sözcük sıralanmıştır. Bu sözcükler toplamda 1377 kez tekrarlanmıştır.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda, tekrar edilen sözcüklerle birlikte toplam 14023 sözcük sayılmıştır. 1. Çizelge’de kullanım sıklığı verilen yabancı kökenli sözcüklerin, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’ndaki toplam sözcüklere oranı %9,8 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre yaklaşık olarak kitaptaki her on sözcükten biri yabancı kökenlidir. Üstelik Türkçe karşılığı olmadığı için çizelgede yer almayan yabancı kökenli sözcüklerin olduğu da göz önünde bulundurulursa, kitaptaki yabancı kökenli sözcük oranının daha da yüksek olduğu çıkarımında bulunulabilir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’nda en sık tekrarlanan yabancı kökenli sözcüklerin dile yerleşmiş olan yabancı kökenli sözcükler olduğu görülmüştür. Bunun yanında “akort, direkt, entelektüel, banknot, proje, egzersiz, enstrüman” gibi çeviri yapılmadan aktarılan alıntı sözcüklerin olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yabancı kökenli bir sözcük ve Türkçe yardımcı eylemlerle (finale çıkmak, şoke etmek, restore etmek, karikatürize etmek, cenk etmek, maruz kalmak vb.) oluşturulan birleşik sözcüklerin sıkça kullanıldığı görülmüştür.

2. Çizelge’de, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda en çok geçen 10 yabancı kökenli sözcük abeceye göre sıralanmış ve bu sözcüklerin kullanım sıklığı verilmiştir.

2. Çizelge: 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

Yabancı Kökenli Sözcük	f	%
1. Cümle	314	21,94
2. İfade	51	3,56
3. İşaret	49	3,42
4. Grup	44	3,07
5. Hal	37	2,59
6. Fikir	35	2,45
7. İfade etmek	32	2,24
8. Edat	26	1,82
9. Tema	22	1,54
10. Hakkında	21	1,47
...	...	...
Toplam=268	1431	100

1. Çizelge'de olduğu gibi 2. Çizelge'ye ilişkin veriler toplanırken de incelenen kitaptaki tüm yabancı kökenli sözcükler belirlenmiştir. Ardından, çalışma Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcüklerle sınırlandırılmıştır.

2. Çizelge'de, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 268 yabancı kökenli sözcük belirlenmiştir. Bu sözcükler toplamda 1431 kez tekrarlanmıştır.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda, tekrar edilen sözcüklerle birlikte toplam 26872 sözcük sayılmıştır. 2. Çizelge'de kullanım sıklığı verilen yabancı kökenli sözcüklerin, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'ndaki toplam sözcüklere oranı %5,3 olarak belirlenmiştir.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda da en sık tekrarlanan yabancı kökenli sözcüklerin, dile yerleşmiş olan yabancı kökenli sözcükler olduğu görülmüştür. Bunun yanında “diyalog, empati, perspektif, seans, vizite” gibi İngilizce okunuş biçimleriyle aktarılan sözcüklerin varlığı belirlenmiştir. Az sayıda da olsa “fast-food” gibi İngilizce okunuş ve yazılış biçimleriyle aktarılan sözcüklerin de olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yabancı kökenli bir sözcük ve Türkçe yardımcı eylemlerle (peyda olmak, tesir etmek vb.) oluşturulan birleşik sözcüklerin sıkça kullanıldığı görülmüştür.

3. Çizelge: 5. ve 6. sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Türkçe Karşılıkları

Cümle	: (Ar.) 1 Tümce 2 Bütün, hep
İfade	: (Ar.) 1 Anlatım, olayanlatım 2 Söz, söyleyiş, deyiş
İfade etmek	: (Ar. + T.) 1 Söylemek, belirtmek 2 Anlatmak, anlatımlamak, göstermek
İşaret	: (Ar.) 1 İm 2 Belirti
Grup	: (Fr.) Küme, öbek, takım, topluluk, yığın
Fikir	: (Ar.) 1 Düşünce 2 Düşün
Hâl	: (Ar.) Durum
Edat	: (Ar.) İlgeç
Hakkında	: (Ar.) 1 Üzerine 2 İçin
Tema	: (İt.) İzdem, anaconu, izlek
Cevap	: (Ar.) Yanıt, karşılık
Hikâye	: (Ar.) Öykü
Kelime	: (Ar.) Sözcük

Hayal	: (Ar.) 1 Düş 2 İmge
İşaretlemek	: (Ar.) İmlemek
Tahmin etmek	: (Ar. + T.) 1 Oranlamak 2 Kestirmek 3 Sanmak
...	...

Toplam= 427

5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan 427 yabancı kökenli sözcüğün olduğu belirlenmiştir ve 3. Çizelge’de, 1. Çizelge ve 2. Çizelge’de yer alan en sık kullanılan yabancı kökenli Türkçe karşılıkları verilmiştir. Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 259, 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda ise 268 yabancı kökenli sözcük belirlenmiştir. Her iki kitapta da yer alan 100 sözcük saptanmıştır. 5. ve 6. sınıf düzeylerinde tekrar edilen ve Türkçesi bulunan bu 100 sözcüğün öğrencilerin etkin sözcük dağarcığında yer edeceği varsayılabilir.

3. Çizelge’de Türkçe karşılıkları verilen 427 sözcüğün; 242’sinin Arapça, 81’inin Fransızca, 18’inin Farsça, 8’inin İtalyanca, 3’ünün İngilizce ve 1’inin Latince olduğu görülmüştür. Geri kalan 73 sözcük, bir yabancı kökenli sözcük ve bir Türkçe sözcüğün (temin etmek, hissetmek, teşkil etmek, tasvir etmek, karikatürize etmek vb.) ya da iki yabancı kökenli sözcüğün (kalemtraş, fast-food) birleşiminden oluşan birleşik yapıli sözcüklerdir.

3. Çizelge’de verilen bilgilere göre, ders kitaplarında kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin çoğunluğunun Arapça ve Fransızca olduğu görülmektedir.

2. Ortaokul 5. ve 6. sınıf Türkçe öğrenci çalışma kitaplarında Türkçesi olmasına rağmen kullanılan yabancı kökenli sözcüklerin yapısal özellikleri nelerdir?

4. Çizelge: 5. ve 6. Sınıf Türkçe Ders ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcüklerin Yapısal Özellikleri

	Basit Yapılı Sözcükler	Türemiş Yapılı Sözcükler	Birleşik Yapılı Sözcükler
Sözcük Sayısı	341	13	73

4. Çizelge’ye göre 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan yabancı kökenli sözcüklerden 13’ü türemiş yapıli, 73’ü birleşik yapıli ve 341’i basit yapıli sözcüklerdir. Yabancı kökenli bir sözcüğe yapım eki getirilerek türetilen sözcükler Türkçeleşmiş kabul edilmektedir.

Dilimize aktarılan alıntı öğelerin sadece sözcük düzeyinde olmadığı yabancı dillerden eklerin de aktarıldığı görülmektedir. Örneğin “fedakâr” sözcüğü incelendiğinde, “Arapça “fidâ” ve Farsça “-kâr” ekinin birleşimi ile oluşan türemiş yapıli bir sözcük olduğu görülmektedir. Eklendiği sözcüğe “eden” anlamı katan Farsça “-kâr” ekinin “sanatkâr”, “isyankâr”, “cefakâr” gibi sözcüklerde de kullanıldığını görmekteyiz (Zülfikar, 2002).

Türkçe olmayan eklerle türetilen sözcüklere bir örnek de “maneviyat” sözcüğüdür. Arapça “manevi” sözcüğüne yine Arapçada çoğul anlamı veren “-at” eki getirilerek türemiş yapıli bir sözcük oluşturulmuştur (Özkan, 2011).

Arapçada çoğul anlamı katan “-at” ekinin Türkçede kullanımının yaygın olduğu söylenebilir: teslimat, hayvanat, talimat vb.

Birleşik yapılı sözcüklerin 62'si, bir yabancı kökenli sözcük ile "etmek" yardımcı eylemiyle kurulmuştur. TDK Genel Türkçe Sözlük'te Türkçe yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemler de Türkçe kabul edilmektedir. Bir yabancı sözcük ile Türkçe yardımcı eylemlerle kurulan birleşik eylemlerin dilde yaygınlaşması ve dilin gelişimine engel olması ile ilgili Zülfikar (2011, s. 50-51) şunları söylemektedir:

"Yüzyıllarca Türkçeye bilimsel ölçüler içinde bakılmamış, ses yapı ve anlam özellikleri dikkate alınarak düzenlemeler yapılmamış. Öncekiler Arapçadan, Farsçadan bir isim almış onu muaheze etmek (kınamak), mukayet olmak (korumak, gözetmek), tertip ve tanzim eylemek (düzenlemek) örneklerinde olduğu gibi kavramların bir tek Türkçe fiille karşılanabileceğini düşünmemiş ve bunları kullanıma sokmuşlardır. Yabancı kökenli kelimelere bunca yönelişin, Türkçenin gelişmesini engelleyeceğini, üretme yollarını tıkayacağını kimse aklına getirmemiş, uyarıcı, tepki gösteren de olmamıştır. Türkçe bu yolla alabildiğine yabancılaşmıştır. Tanzimat Döneminden sonra bu kez aynı yolla telefon etmek, telgraf çekmek, deşifre etmek örneklerinde olduğu gibi Fransızca isimler Türkçe bir fiille işletilmiştir. Bunlara daha sonra milyoner etmek, milyarder olmak gibi yenileri eklenmiş. Bu tutumla içinde Batı kökenli kelime bulunan yüzlerce birleşik fiil ve deyim dile girmiş" (Zülfikar, 2011, s. 50-51).

Sonuç olarak dildeki yabancılaşma, dilin yapısal özelliklerine dek inmektedir. Bu durum ders kitaplarında da görülmektedir.

3. Sözcük öğretimi etkinlikleriyle, çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin ne kadarı yabancı kökenlidir?

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile 202 sözcük ve sözcük grubunu, öğrencilerin sözcük dağarcığına kazandırmak amaçlanmıştır.

Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen ve Türkçesi bulunan 36 yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır: zalim, mağrur, şahadet, şahit, aziz, istiklal, istikbal, ziyafet, şüphelenmek, nasihat, imal, evvel, nazar, vaat, entelektüel, teori, dahi, muazzam, şöhret, tevazu, hayal, cevap, imtihan, süvari, ilim, diyar, tabiat, mektep, rüzgâr, biyoloji, menü, ekip, nimet, malzeme, talih, egzersiz.

Sonuç olarak, sözcük öğretimi etkinlikleriyle öğretilmesi hedeflenen sözcüklerin %17'sinin Türkçe karşılığı olan yabancı kökenli sözcükler olduğu belirlenmiştir.

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'ndaki Sözcük Öğretimi Etkinliklerinde Yer Alan Yabancı Kökenli Sözcükler

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda yer alan sözcük öğretimi etkinlikleri ile 265 sözcük ve sözcük grubunu, öğrencinin sözcük dağarcığına kazandırmak amaçlanmıştır.

Sözcük öğretimi etkinlikleriyle çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılmak istenen ve Türkçesi bulunan 62 yabancı kökenli sözcük bulunmaktadır: haşin, mücadele, parola, hükümet, huzur, vefa, aziz, meşhur, metodik, cereyan, mana, gaye, rayiha, zeki, zahmet, alaturka, zarafet, tasvir, perspektif, azap, mahkûm, plan, nakavt, müşteri, diyar, hasret, şikâyet, nihayet, anormal, dahi, güya, ukala, tekstil, mahrum, azim, ziyafet, vizite, endüstri, patent, taklit, vakur, bombardıman, tuhaf, ikna etmek, folklor, mesut, kem, nazar, mübarek,

figür, erkân, tesir etmek, maarif, müsabaka, icap etmek, iştirak etmek, telkin, teminat, yeis, keder, ufuk, sade. Bu sözcüklerden yalnız “ufuk” ve “vefa” ikişer kez tekrarlanmıştır.

Sonuç olarak, sözcük öğretimi etkinlikleriyle öğretilmesi amaçlanan sözcüklerin %23’ünün Türkçesi olan yabancı kökenli sözcükler olduğu belirlenmiştir

4. İncelenen Kitaplarda Aynı Anlama Gelen Sözcüklerin Kullanımından Kaynaklanan Anlatım Bozuklukları

Bu çalışmanın temel amaçlarından biri olmamakla birlikte, incelenen kitaplarda aynı anlama gelen biri yabancı kökenli diğeri ise Türkçe olan sözcüklerin aynı cümlede, aynı bağlamda kullanımından kaynaklanan anlatım bozukluklarına rastlanmıştır. “Duru bir cümlede her sözcüğün bir görevi ve anlamı vardır. Cümlede, bir anlamı ya da dilbilgisi açısından görevi olmayan sözcüğün kullanılması duruluğu engeller” (Kavcar, 2012). Yabancı kökenli sözcük kullanımının neden olduğu dil sorunlarına somut bir örnek olması bakımından 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında yer alan bu tür anlatım bozukluklarına aşağıda örnek verilmiştir:

“Yazara göre metinde, doğada vakit geçirildiği takdirde insanın içindeki tüm **dertlerden** ve **sıkıntılardan** kurtulacağı anlatılmaktadır.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 231. s.).

“Bedenimiz **güçlü** ve **kuvvetli** olur.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 203. s.).

“Kartal: **Güç** ve **kudreti** temsil eder.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 217. s.).

“Telefonu kapatmadan önce iyi **dilek** ve **temennilerimizi** belirtmeliyiz.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 165. s.).

Aynı anlama gelen biri yabancı kökenli diğeri Türkçe olan sözcüklerin cümle içerisinde beraber kullanımının dışında bu sözcüklerin kitaplarda yer yer birbirlerinin yerine kullanıldığı da belirlenmiştir. Hangi sözcüklerin yeğleneceği konusunda belli bir tutumun belirlenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

“Bunlara **öykü**, **masal**, **efsane**, **fabl**, **roman** örnek verilebilir.” (6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı: 273. s.).

“**Hikâyenizi** tamamladıktan sonra arkadaşlarınıza okuyunuz.” (5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı: 241. s.).

6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı’nda “ihtiyaç”, “fikir”, “kelime”, “cevap”, “hikâye”, “sebebe”, “şart”, “İnternet”, “grup” gibi yabancı kökenli sözcüklerin yerine; “gereksinim”, “düşünce”, “sözcük”, “yanıt”, “öykü”, “neden”, “koşul”, “Genel Ağ”, “küme” gibi Türkçe karşılıklarının, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı’na göre daha sıklıkla kullanıldığı dikkati çekmiştir.

“Bu metinde dizeler nasıl **kümelenmiştir**.” (18. s.).

“Okuduğumuz metinden yararlanarak aşağıdaki soruları **yanıtlayalım**.” (14. s.).

“Huzurlu ve sakin bir yerde yaşamak istiyormuş öyleyse ruhsal **gereksinimlerine** önem veriyor.” (306. s.).

“**Genel Ağ** ortamında herhangi bir konuyla ilgili sayfaya erişmek için **Genel Ağ** adreslerinden yararlanırız.” (186. s.).

5. Eş Anımlı Sözcüklerin Öğretimi

İncelenen kitaplarda, belirlenen yabancı kökenli sözcüklerin bir kısmının eş anlamlı sözcüklere ilişkin etkinliklerde olduğu görülmüştür. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda "düşünce, kara, yel, ün, yaşlı" gibi Türkçe sözcüklerin, "fikir, siyah, rüzgâr, şöhret, ihtiyar" gibi yabancı kökenli olan ve eş anlamlısı kabul edilen karşılıklarının öğretilmesinin amaçlandığı gibi tam tersi yabancı kökenli olan "evvel, cevap, imtihan, talih, şehir" gibi sözcüklerin Türkçe karşılıklarının da öğretilmesine yer verildiği görülmüştür.

Eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin anlamlarının tam olarak örtüşüp örtüşmediği konusunda farklı görüşler vardır. Vardar (2007)'a göre eşanlamlılık:

"İki ya da daha çok sayıda göstergenin aynı anlama gelme, ayrı gösterenlerin aynı gösterilene belirtme özelliği. Örneğin siyah ve kam birçok bağlamda eşanlamlılık gösteren öğelerdir. Eşanlamlılık çoğu kez salt nitelikli olmaktan uzaktır, bu nedenle özdeşlikten çok, anlamca yakınlık belirtir. Çünkü aynı bağlamda hiçbir anlam ayırtısı getirmeden birbirinin yerini alabilecek göstergeler az sayıdadır" (Vardar, 2007, s. 94).

Vardar (2007), eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin çoğunlukla farklı bağlamlarda kullanıldığına ve eş anlamlılıktan çok yakın anlamlı olduklarına dikkat çekmiştir. Bu durumda eş anlamlı kabul edilen sözcüklerin öğretimi ile ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Cümle içerisinde farklı anlamlar kazanıyorsa bu sözcüklere eş anlamlı denilemez. Aksan (2010)'a göre hiçbir dilde aynı anlama gelen birden fazla yerli sözcük yoktur. Tam olarak birbirinin yerine kullanılabilen sözcüklerin biri genellikle yabancı kökenlidir. "Genellikle yabancı kökenlilerle yerlilerin dilde kullanılışları sırasında – bunlar anlamca birbirine çok yaklaşmış bile olsa – kurdukları bağlantılar, bağdaştırdıkları öğeler açısından çoğunlukla ayırım vardır" (Aksan, 2010). Yine Aksan (2010)'a göre bu durum zamanla sözcük ölümüne neden olmaktadır. Aynı anlama gelen iki sözcükten biri toplum tarafından benimsenerek dile yerleşmekte diğeri ise unutulmaktadır. Tıpkı "sü" sözcüğünün unutulup yerini "asker" sözcüğüne bırakması gibi.

Sonuç ve Tartışma

1. Bu araştırmada incelenen kitaplarda yabancı kökenli sözcük kullanımının; 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %9,8 ve 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda %5,3 oranında olduğu belirlenmiştir. Bu sonuç daha önce yapılan çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Aslan (2006), 1, 2, 3, 4 ve 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metin başı ve metin sonu sorularında Türkçe olmayan sözcüklerin kullanımını belirlediği çalışmasında, yabancı kökenli sözcüklerin %4,5 oranında kullanıldığını belirlemiştir. Lüle Mert (2013), 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki 19 metinden yola çıkarak metinlerde kullanılan yabancı sözcük oranını %13 olarak belirlemiştir.

2. İncelenen kitaplarda yer alan yabancı kökenli sözcüklerin en çok Arapça ve Fransızca kökenli olduğu belirlenmiştir. Kitaplarda, İngilizce kökenli sadece 4 sözcük belirlenmiştir. Dilimizde kullanılan batı kökenli sözcüklerin çoğunlukla İngilizce kökenli olduğu düşünülmektedir. Ancak bu çalışmada incelenen batı kökenli sözcüklerin çoğunlukla Fransızca kökenli olduğu belirlenmiştir. Bunun nedeni Fransızca kökenli sözcüklerin dilimize İngilizce aracılığıyla girmesi olabilir. Yine de, İngilizcenin günlük konuşma dilimizdeki etkisinin, incelenen kitaplara yansımaması konusunda duyarlılık gösterildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kitaplarda, sözcük kökenine ilişkin bilgilere yer verilmediği

görülmüştür. Öğrencilere yabancı kökenli sözcüklerin köken bilgisi verilerek anadili duyarlılığı oluşturulabilir.

3. Bu çalışmanın temel amaçlarından biri olmamasına rağmen, 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında, aynı anlama gelen biri yabancı kökenli diğeri ise Türkçe olan iki sözcüğün bir cümlede aynı bağlamda kullanılmasından kaynaklanan anlatım bozuklukları belirlenmiştir. Öğrencilerin de bu tür anlatım kusurlarına sıkça düştükleri gözlemlenmektedir. Anlatımda duruluk ilkesine aykırı olan bu durumun ortaya çıkması, yabancı kökenli sözcüklerin Türkçe sözcüklere göre çocukların belleğinde biçimlenmesinin ve kullanımının güçlüğüne bağlanabilir. Bu çalışmanın bulgularından hareketle, ders kitaplarında yer alan anlatım bozukluklarının incelendiği başka bir çalışmanın yapılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca aynı anlama gelen biri Türkçe diğeri yabancı kökenli olan sözcüklerin farklı cümlelerde aynı bağlamda kullanıldığı da belirlenmiştir. Bu sözcüklerden hangilerinin yeğleneceği konusunda belli bir tutumun belirlenmediği Aslan (2006)'ın çalışmasında da görülmektedir. Bu açıdan Aslan (2006) ile benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

4. Ders kitaplarındaki etkinliklerle çocukların sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin, 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda %17'si; 6. Sınıf Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı'nda ise %23'ü Türkçesi bulunan yabancı kökenli sözcüklerdir. Ders kitaplarındaki metinlerde geçen bu sözcüklerin çocuk tarafından anlaşılabilmesi, metnin işlenmesinde elbette gereklidir. Ancak bu sözcüklerin Türkçelerinin de bilinip kullanılması dil duyarlılığı açısından zorunludur.

5. İncelenen kitaplarda yer alan yabancı kökenli bazı sözcüklerin okunuş ve yazılış biçimleriyle üretildikleri dilden olduğu gibi (fast-food, hamburger); bazılarının da Türkçe okunuş biçimleriyle (empati, seans vb.) aktararak kullanıldığı belirlenmiştir. Ayrıca sözcük öğretimi etkinlikleri ile çocuğun sözcük dağarcığına kazandırılması amaçlanan sözcüklerin, metinlerden hareketle rastlantısal olarak belirlendiği düşünülmektedir çünkü seviyelere göre bilinmesi gereken sözcük varlığına yönelik yapılan herhangi bir çalışma yoktur. Rastlantısal olarak seçildiği düşünülen bu sözcüklerin içerisinde yüksek oranda yabancı kökenli sözcüklerin olduğu saptanmıştır. Sözcük öğretiminin planlı biçimde yürütülebilmesi ve ders kitaplarının dil duyarlılığı ile hazırlanabilmesi için çocuğa kazandırılması amaçlanan sözcük ve kavramlara ilişkin sözcük çözümlerini de içeren sözcük çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

6. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı'nda, “öykü, neden, tümce, düş, olanak, yanıt, yarar, düşünce, buluş, durum” gibi Türkçe sözcüklerin yerine “hikâye, sebep, cümle, hayal, imkân, cevap, fayda, fikir, icat, hâl” gibi yabancı kökenli sözcüklerinin yeğlendiği görülmüştür. Bazı Türkçe sözcüklerin ise incelenen her iki kitapta da hiç kullanılmadığı belirlenmiştir. 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında geçen bazı yabancı kökenli sözcüklerin Türkçelerinin, verilmek istenen anlamı tam olarak karşılamadığı ya da bu sözcüklerin herkes tarafından anlaşılamayacağı düşünülebilir. Örneğin; “işaret” yerine “im”, “ton” yerine “titrem”, “zekâ” yerine “anlak”, “otizm” yerine “içekapanış” kullanılması yadırganabilir ancak “yabancı sözcüğü karşılamadığı sanılanları kullanmak bile, yabancı sözcüğü kullanmaya yeğlenmelidir. Böylece, gün gelir, o sözcük o kavramı ya iyice içerir ya da o süre içinde

yeni bir karşılık bulunur. Önemli olan anadilimizi sevmektir” (Püsküllüoğlu, 2009:8). Dolayısıyla, yabancı sözcüklere karşılık üretilen Türkçe sözcüklerin kullanım sıklığının artarak dile yerleşmesi için bu sözcüklerin ders kitaplarında kullanılması gerekmektedir.

Kaynakça

a) İncelenen Kaynaklar

Ağın Haykır, H., Kaplan, H., Kıryar, A., Tarakçı, R. & Üstün, E. (2017). *Ortaokul Türkçe 5. Sınıf ders kitabı*. E. Aktaş ve B. Bayram (Ed.). Ders Kitapları, 1. Baskı, İstanbul: Binet Matbaacılık.

Bozkurt, B. Ü. & Canlı, S. (2017). *İlköğretim Türkçe 6. sınıf öğrenci çalışma kitabı*. Ankara: Başak Matbaacılık ve Tanıtım Hiz. Ltd. Şti..

b) Yararlanılan Kaynaklar

Adalı, O. (2011). *Anlamak ve anlatmak*. İstanbul: Pan Yayıncılık.

Aksan, D. (2010). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Aksan, D. (2015). *Türkçenin sözvarlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

Aslan, C. (2006). Türkçe ders kitaplarında ‘Türkçe olmayan sözcükler’in kullanımı üzerine bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Tömer Dil Dergisi*, 133, 7-19.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayıncılık.

Hepçilingirler, F. (2007). *Dilim dilim anadilim*. İstanbul: Everest Yayınları.

Karababa, Z. C. (1993). *Türkçeyle İngilizce arasında birbirine paralel anlatım biçimlerinin değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Karadağ, Ö. (2013). *Kelime öğretimi*. İstanbul: Kriter Yayınevi.

Kavcar, C. (2002). Türkçenin güncel sorunları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim*, 27, 13-17.

Kavcar, C., Oğuzkan, A. F. & Aksoy, Ö. (2012). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Lüle Mert, E. (2013). Türkçe ders ve çalışma kitaplarının sözcüksel görünümüne ilişkin örnek bir uygulama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı 17, 152-168.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2015). *Türkçe Dersi Öğretim Programı*, Ankara.

Millî Eğitim Bakanlığı. (2012) *Ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*.

Özkan, N. (2011). Türkçedeki yabancı unsurları tasnif denemesi. 38. *ICANAS Bildiriler Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi III. Cilt (S. 1343-1349)*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Püsküllüoğlu, A. (2009). *Öz Türkçe kılavuzu*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Püsküllüoğlu, A. (2012). *Öz Türkçe sözlük*. Ankara: Arkadaş Yayınevi

Sever, S. (2011). *Türkçe öğretimi ve tam öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sezgin, F. (2004). *Türkçede batı kökenli kelimelerin yoğunluğu*. Ankara: TDK Yayınları.

Tavşancıl, E. & Aslan, E. (2001). *Sözel yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınları.

Ülper, H. (2010). *Türkçe ders kitabı çözümlenmeleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual Yayınları.
- Zülfikar, H. (2011). Dünden bugüne Türkçe/ Yabancı kelimelerin dilde yayılışı. *Türk Dili*, 49-56.
- Zülfikar, H. (2002). Türkçenin söz varlığında yabancılaşma. *Türkler (Cilt 18)*. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 74-79.